

† Dr. Antun Bauer

* 11. II. 1856. u Breznici. † 7. XII. 1937. u Zagrebu.

Dr. Fran Barac.

Summarium.

Occasione mortis archipraesuli zagrebiensis, profundus communiter inter omnes nationis croaticae classes, cerni poterat dolor. In praesentis aevi, rerum moralium fere ubique conversione, rari huiusmodi inveniuntur viri. Jure pater aestimabatur pauperum, oppressorum, eorumque, qui persecutiones patiuntur. In philosophica eruditione scholastica eminens, apologeta christianus fortis, systematis philosophiae W. Wundt criticus acutus, dignus erat ut membrum Academiae scientiarum in Zagreb nominetur. In sociali operatione initiator, in patriotica activitate strenuus promotor. Omnium institutionum cultiorem aetatem et progressum promoventium maecenas: academiae scientiarum, universitatis, associationis S. Hieronymi, preli catholici. Antistes spiritu Christi plenus, eucharistico flagrans amore, eodem spiritu synodum dioecesanam, conferentias eppiscopales, seminaria — seminarium minus ab ipso institutum — inflammat; fidei defensor semper et ubique, plane vero in munere providentialis ducis, altiora nitendo, populi sui. »Fides vincit«: sub hoc vexillo in vita vincebat progrediens, sub hoc propria morte victa, victor decessit moriens!

I ako je prošlo prvo uzbuđeno vrijeme žalosti, opet mnogi, kad prolazi mimo nadbiskupskog dvora, još uvijek ne može da se otme osjećaju: Nema ga više! Ugaslo je jedno žarko svijetlo. Nestalo je muža u koga se gledalo dva i pol decenija kao u nadu i utočište u nevolji. U nevolji pojedinca, crkve i naroda. Vjerovalo se da je on dobar, da je uman, da je duhovno jak, moćan i smion. Da je pravedan i dorastao da za duhovno i narodno dobro, da za istinu, pravdu i poštenje zagrije i najmoćnije crkvene i svjetovne faktore. Kako se lahòrenjem lišća gibanje prenosi od stabla na stablo, tako se dobar glas o njemu uspinje na bregove i silazi u doline gdje god žive Hrvati. Gdjekomu postao je i nekom mističnom ličnosti, te su vjerovali da on može pomoći baš u svakoj nezgodi i neprilici i onda kad je to očevidno nemoguće. Nesebična natura, neokaljana karaktera, čista života, a zanosna i poduzetna duha: bio

je nadbiskup Antun Bauer — na prekretnici hrvatske povijesti, u turbulentnim predratnim, ratnim i poratnim zamršenim javnim prilikama — muž jamačno providencijalno odabran — danas se to smije reći — da bude snagom svoga uma, toplinom svoga srca i energijom svoje volje zaklon, utjeha i zaštita malih, pogaženih, nesretnih. A bio je doista. On osniva sirotište »Leskovac« za dječake, »Antunovac« za djevojčice, »Charitas« za sve. Sirotinja ga zove dobrim ocem. Nebrojnim tisućama izgladnjelih otire suze za sve vrijeme svoga biskupovanja, brojnoj na ulicu bačenoj školovanoj gospodi pomaže redovnim darovima, dok se za druge zauzima da se vrate u službu. Kolike je osumnjičene za vrijeme rata spasio od nepravednih kazni! Kolikim je proganjanima za nasilnih javnih prilika pomogao da im se olakša nečovječno stanje ili da se dokine protiv njih brutalno postupanje. Svjedoče za sve to nebrojena pisma i brojne predstavke do najviših mjesta. Javno je znana njegova poslanica za proganjane Hrvate i Slovence u Istri, koja je odjeknula i u svjetskoj diplomaciji. Mnogi su se tom prigodom spomenuli glasovitoga belgijskoga kardinala nadbiskupa u Malines Desidera Mercier-a, koji se za vrijeme rata, istakao kao neustrašivi zatočnik svoga naroda. Jest, Dr. Antun Bauer potsjeća na velikoga Mercier-a i kao čovjek i kao filozof i kao nadbiskup.

*

Već se tri godine, iza prve teške bolesti, sa zebnjom očekivalo, da će se plemenitom starcu zaklopiti oči da se više ne otvore. Ipak je naglo zadržtalo stotine tisuća srdaca, kad je ta teška bojazan definitivno potvrđena. Nebrojene tisuće s dubokom su boli u grobnoj tišini prolazile više dana kraj mrtvačkoga odra, da se poklone svijetlom duhu miloga i časnoga pokojnika. A višesatni pogreb, uza sve vlažno i hladno vrijeme, djelovao je svojim golemim mnoštvom, svojim neobičnim mirom i šutljivom ozbiljnosti, kao da su sve te ulice i šetališta užega gradskoga centra pretvorene u katedralu — u kojoj nadbiskup Bauer izlaže svoju umnu i toplu propovijed... Jedino je odjekivao gradskim ulicama pokornički psalam »Smiluj mi se, Bože, po velikom milosrđu svojem«... Bogom nadahnuta molitva i za dobrog Nadbiskupa! Jamačno je u taj čas i neumrla duša Nadbiskupova molila Boga, i to za svoj Hrvatski narod, koga je toliko ljubio: »Poštedi, Gospodine, puk svoj poštedi, koji si otkupio dragocjenom krvi svojom!«

*

Živimo u doba izmjenjenih vrednota. U doba kad u svijetu cilj opravdava sredstvo. U doba kad milijuni stradavaju radi elementarnog »uspjeha« tako zvanih »velikih« ljudi. Gledamo kako se takovom velmoži klanja čovječuljak radi sitnih mrvica što su

pale s bogatunova stola — i njemu, duhovnom ili materijalnom bijedniku. Čitamo kako izvjesna štampa kao u velikom orkestru naizmjenice ponavlja određeni motiv ditiramba svojem »velikanu«. U takvo doba slušamo kako i veličajni pogreb ima da služi nekom skrivenom egoističkom cilju da upali i iskoristi zavedeno mnoštvo. Takovo »javno mnijenje« očitno nije izričaj objektivne istine, ni manifestacija srdačne odanosti, ni krik duboke žalosti, ni izliv iskrene zahvalnosti. Nije tako u našem događaju. Opća žalost Hrvata katolika probila je javno povodom njegove smrti mnogo žešće, nego što su bile obične manifestacije u povodu kojega od njegovih jubileja za života. Dokle vrijedan i pošten radnik živi i savjesno vrši svoju dužnost: shvaćaju to ljudi da tako mora da bude. Ne ističe se taj rad toliko, ako se i zapaža, jer je očitno da čestit i pošten čovjek ne može da bude drugačiji. Ali kad nas — pogotovu u današnje doba izmjenjenih vrednota — takav muž ostavlja i to za uvijek: spontano se javlja bol i žalost. Svako žali za njim, i ako se nije lično sam okoristio njegovim trudom. Što više: i nevrijedni mu daju čast. Poštenje i rad, svijest i vršenje dužnosti prirodno je odličje čovjeka tako, da ga ne može poricati ni psihopat i ako sam podliježe živinskim instinktima. Otud pravom poštenjaku trajno i općeno priznanje iza smrti, kad se jednom za nj sazna. Moglo bi se i reći, da mnogi i čestiti ljudi zapravo i ne žale vrijednoga pokojnika, već više žale sebe što su izgubili takovoga čovjeka. Zato je jamačno već ozbiljna i istinska žalost Hrvata katolika za drom Antunom Bauer pozitivivan kriterij njegove duhovne vrednote. »Nemo est laudabilior, quam qui ab omnibus laudari potest« (S. Ambrozije, De virginibus I. I. post initium).

Dr. Antun Bauer potječe iz neimućne, ali djecom bogate porodice. Uzgajan od prvoga djetinstva do svršene klasične gimnazije u nabožnom ambijentu, od prirode bistar, marljiv i savjestan, polazi u bogosloviju s naročitom spremom odličnoga abiturijenta. Tako kruni i teološki studij (u Zagrebu, Pešti i Beču) sjajno ovjenčan doktoratom bečkoga univerziteta. Iza trogodišnjega uspješnoga rada u srednjoj zagrebačkoj školi i znatnoga naučnoga rada u Kat. Listu (od 1886.), postaje 1887/8. suplentom, a g. 1888. izvanrednim profesorom zagrebačkoga bogoslovskoga fakulteta.

Ovaj uspon na sveučilišnu katedru bio je zaslužen, a radi smrti prethodnika relativno brz. Ali do redovnoga profesora traje pauza neobično duga. Trideset i tri puna semestra provodi (od 7. VI. 1888. do 31. XII. 1904.) dr. Antun Bauer u izvanredno marnom i teškom znanstvenom studiju, u istraživanju i pisanju svojih znamenitih radova filozofskog i bogoslovskog sadržaja, u predavanjima i polemikama. Filozofski odsjek Jugoslavenske Akademije bira ga 17. XII. 1896. svojim dopisnikom, a g. 1899. svojim prvim članom.

Djelovanje dra A. Bauer u bogoslovskom fakultetu vrsta se u analima hrvatskoga sveučilišta među najodličnije.

Kao predavač skolastičke filozofije i općega dijela dogmatike ostaje nezaboravan svojim slušateljima. Oba predmeta osnova su za daljnji bogoslovski studij. Svaki pak za sebe traži čitavoga čovjeka, potpuno vrsna i u filozofiji i u teologiji. Filozofski dio (opća ontologija i teodiceja) suponira nesamo potpunije znanje psihologije i logike, već i dobro poznavanje opće noetike. Abiturijent redovno, osim ponajodličnijih, ne shvaća brzo brojnih apstraktnih problema, što ih treba da izlaže profesor. Opet nije lako već u I. tečaju slušati predavanje dogmatike u latinskom jeziku sa onim znanjem latinštine, što je gimnazijalac donese iz srednje škole.

Sve je te ne malene poteškoće znao ukloniti odlični didakt dr. A. Bauer. Kao štampana njegova djela, bila su mu i predavanja sažeta, jasna, odmjerena. Smjesta je u kolokviju sa slušateljima ponovio temu, naročito izlaganje pojmova. Sve potrebno iz noetike unosio bi za vrijeme predavanja i ponovio za razgovaranja o predmetu. Svaku poteškoću ili nejasnoću odmah bi riješio. Tako je stekao i ne osobito nadareni slušatelj potrebno znanje o osnovnim pitanjima. A kad bi svekolika grada bila obrađena, zanosno bi predočio ljepotu i umni sklad izloženoga problema, poredivši ga sa tumačenjem, kako ga predočuje idealistička ili pozitivistička filozofija po svojem glavnom reprezentantu.

Sudjenje stručnjaka o štampanom naučnom radu dra A. Bauer, filozofskom i teološkom, jednodušno je priznanje suvremenika njegovih sveučilišnih kolega svjetovnjaka Dr. Franje Marković i Dr. Đure Arnold i stručnih duhovnih ličnosti Dr. Josipa Stadler, Dr. Antuna Mahnić, Dr. F. Suk, Dr. I. Bujanović i dr. Složno se ističu njegove goleme zasluge za filozofsku hrvatsku terminologiju. Iznose naročito pohvalno što obrađuje svoje teme samostalnim izučavanjem skolastike uz savjesnu objektivno obrazloženu kritiku suvremenih predstavnika protivnih filozofskih ili nekršćanskih mišljenja. Dr. A. Bauer prodire svagda oštroumno u samu bit problema. Razlikuje sjenu od svijetla, otkriva bistrom logikom pogrešne pretpostavke ili zaključke, utvrđene činjenice od ishitrenih hipoteza, naučnu istinu od samovoljnog lutanja, zbiljsku stvarnost od maglovitog umišljanja. Priznaje otvoreno i pošteno svakom protivniku koliko je i u svom sistemu napustio greške svojih prethodnika ili doista koristio znanosti (na pr. Wundt u psihologiji). Ali se oštro obara na protivnika (na pr. na dr. Josipa Spevec, Bogoslava Šulek), kad u polemikama mora da konstatira nelojalnost ili čak i pakost i prostotu. Obrnuto je čisti ireničar kad na pr. raspravlja o crkvenim pitanjima sa pravoslavnim piscima (na pr. Lebedev, Emil Radić). Prava je opet naslada čitati pozitivna njegova raspravanja na pr. o Religiji i modernoj religiji, o Religiji naravnoj i svrhunaravnoj i t. d.

Sve te ne obične osobine »izvanrednoga« profesora i općeno priznatoga učenjaka dra A. Bauer nisu mu pomogle da napreduje u svom profesorskom položaju 16 i pol godina. Možda je to zasluga i kojega od osobitih štitičenika bana Khuena. Dr. A. Bauer zadužio se i kod samoga bana Dragutina Khuena Hedervary. Nesamo zato što je bio kao narodni zastupnik postojano u oštroj opoziciji, već i zato što se u Katol. Listu usudio da otvoreno i oštro kritizira sabsorsku većinu i bana lično radi izjava i rada protivu Crkve.

Bauerovo nekompromisno stajalište u vjerskim i crkvenim pitanjima osvetilo mu se po drugi puta, kad je napokon iza odlaska Khuenova, za bana Pejačevića postao redovnim profesorom (1904.). Dr. A. Bauer nije bio nikad politik t. j. računčija u korist svoje ličnosti. Ali je bio kao hrvatski patriot općeno na glasu. I radi stvarnih svojih, logički povezanih, činjenicama utvrđenih, govora u saboru, kojima je udarao kao maljem po servilnoj većini Khuenovoj. I radi neobično požrtvovnoga svoga djelovanja za seljačko pučanstvo, da se osnivaju hrvatske gospodarske zadruge, da se kolonizacija pučanstva provodi sistematski iz prenapučenih u nenapučene krajeve, da se za tu svrhu osnuje Hrvatska poljodjelska banka, nebi li se seljak ekonomski digao. Ekonomski jak, bit će i politički jači! Ipak taj muž, ne mnogih riječi već velikih djela, doživio je od djece vlastitih pristaša, da ga je demonstrativno nastojalo obrukati nekoliko mladića prigodom svečane instalacije za rektora hrvatskoga sveučilišta (1906). I to — da ironija bude veća — baš prigodom njegova klasičnoga inauguralnoga govora »Znanost i vjera«, u kojem tako zanosno ističe pravu slobodu sveučilišnoga naučavanja. Dr. A. Bauer, inače vrlo temperamentan čovjek, ne bi bio, što je bio, kad ne bi u tom času suverenim mirom pogledao — otvorenim očima, što se to zbiva — i odmah nastavio izlaganjem svojih dubokih misli »o nemogućnosti sukoba i s t i n s k e znanosti i prave vjere«. Znao je dobro da ti mladići nisu idejni krivci. To su: oni njegovi drugovi u »Hrvatsko-srpskoj koaliciji«, koji siju iz Praga importirane nastrane misli, kako tobože teologija nije savremena znanost, dosljedno da ne ide u red sveučilišne nastave, konsekventno da sveučilišni rektor ne može biti svećenik (»Katolički List« 1906. str. 508). Kad su vidjeli i daci i njihovi nevidljivi vođi koliko je ta demonstracija bila deplasirana i nečasna zapravo za njih: komplimentiraju oni Dru Antunu Bauer kao uzornoj ličnosti, patriotu, profesoru i učenjaku. Njega da se to nije ticalo — već svećenika Bauera.

Svako se brani, kako se zna. U laži je plitko dno. Dr. A. Bauer nije radi ove kukavičke demonstracije ostavio svoje političke kolege, već je i dalje lojalno surađivao. Nije se osvećivao đacima, već ih moralno i ekonomski pomagao kolikogod je mogao. Hrvatsko je sveučilište najbrižnije zaštićivao protiv svakoga napadaja bilo s koje strane. Dr. Ante Bauer duboko je i u praksi shvaćao kršćansku charitas. On nije znao što je mržnja i osveta. »Ne traži svoje«,

»ne misli o zlu« (I. Kor. 13). Ali ga to ne smeta da se ljuto okomi na svakoga, koji načelno i svijesno griješi protiv istine, pravde i ljubavi. Zato je ugled dra Antuna Bauer vrlo velik. I među drugovima intelektualcima, i u svećeničkim krugovima i u znatnom dijelu hrvatskoga pučanstva. Kolikogod je povučen i skroman življenjem, istaknut je: kao nebojša i zatočnik istine i pravice. Kao značaj koji ne prigiba šije, kao apologet crkvenoga duha u teoriji i praksi. Kao objektivni filozof umjerenoga realizma, kao pionir realnoga socijalnoga rada.

Takav muž mora da izađe na vidjelo, ma koliko neprijatne bile prilike! Istina, pravda, ljubav krče sebi put makar kroz klance jadikovce. Štogod ljudi mislili i htjeli, govorili i činili: ima Bog, koji provodi svoju volju i putem protivnika.

Dne 29. siječnja 1911. posvećen je u Rimu Dr. Antun Bauer za biskupa i određen za koadjutora s pravom nasljedstva ostarjelim plemenitom nadbiskupu zagrebačkom Dru Juraju Posilović. Posiloviću je to veliko i blagoslovno djelo za Hrvatsku uspjelo uz pripomoć odjelnog predstojnika za bogoštovlje i nastavu dra Milana Amruš i uz naročito zauzimanje bana dra Nikole pl. Tomašić kod ministra predsjednika Ugarske Dragutina Khuen Hedervary. Dr. Tomašić dobro poznaje učenoga i karakternoga Dra A. Bauera. Smatra ga hrvatskim patriotom i kulturnim radnikom, dostojnim ovoga visokoga mjesta. Prima ga za svoga kandidata i predobiva njegova protivnika Khuena. Išlo je to, jer u to doba Tomašić sporazumno s Khuenom izgrađuje tako zvani »pakt« s hrvatsko-srpskom koalicijom (1910.). Promisao Božji upotrijebio je učenjaka dra Nikolu Tomašića, da kao unionistički hrvatski ban ostavi Hrvatskoj, uz svoje znamenito naučno-političko djelo »Pacta Conventa«, još i crkveno-politički veliki spomen. Za Hrvatsku nacionalnu kulturu najuspjelije Tomašićevo djelo: Dr. Antun Bauer — zagrebački nadbiskup!

U dra Antuna Bauer nije nikada bilo nečasne ambicije. Kao profesor je dokazao da ne umije svjetlati bravâ, ni ljudima činiti čast kadom od tamjana. On se prima teške zadaće na savjet i nagovor svojih starijih ličnih prijatelja (Dr. Feliks Suk, generalni vikar; Dr. Ivan Bujanović, profesor teologije; Msgr. Dr. Matija Štepinac, apost. protonotar). Ovi su ga držali prikladnim za to mjesto, jer je muž uman, prokušan u javnom i skrovitu radu, poznavalac ljudi i prilika; kritik, sposoban da ocijeni što se zbiva, razborit da rasudi što je moguće, a trebalo bi da bude; invenciozan da nađe uspješan način kako da se provede, energičan da ukloni zapreke, koliko je u njegovoj moći, stajalo ga to ma koliko truda i muke... samo ako je trud za plemenitu ideju.

Prethodni život i rad Dra Antuna Bauer opravdava jamačno ovakovo umovanje njegovih čestitih prijatelja. Potonja nepristrana povijest utvrdit će, kolika je bila sreća za rimokatoličku crkvu u ovim krajevima i za sam Hrvatski narod, što je posljednjih 25 godina bio na čelu zagrebačke nadbiskupije: hrvatski metropolit Dr. Antun Bauer.

*

Prilozi za tu povijest bilježeni su u hrvatskim dnevnicima i tjednim novinama, biskupijskim glasilima, nabožnim listovima i t. d. naročito u Zagrebu, Đakovu, Sarajevu, Splitu i t. d. prigodom njegova imenovanja, posvećenja i brojnih različitih jubileja. Godine 1929. (28. VII. zlatni misnički jubilej) izdaje Nadbiskupska tiskara zbirku priloga od bližih nadbiskupskih suradnika: »Zagrebački Nadbiskup Dr. Antun Bauer u životu i djelu«. Tu je na čelu facsimile pisma Sv. Oca Pija XI. i kronogram monsig. Don Frane Bulića. God. 1936. u veljači donosi »Katolički List« i »Hrvatska Straža« »Čestitku Katoličkog Episkopata« u povodu dvadeset i pete godine Bauerova biskupskog apostolata i osamdesete godišnjice življenja. Brojni govori odličnika prigodom komemoracija u mnogim ustanovama zagrebačkim i prigodom svečanoga sprovoda kao i članci u svekolikoj štampi (od 7. XII. do oko 15. XII. 1937.) iznose zasebne detalje mnogostrukog djelovanja Nadbiskupova u gotovo svim kulturnim hrvatskim institucijama. Prava slika svekolikog rada njegova bit će otkrivena istom iza naročitih studija, kao što je dostojno dra A. Bauer čita na pr. već 4. II. o. g. u Jugoslav. Akademiji o njegovom filozofskom značenju sveuč. prof. dr. Stjepan Zimmermann. Tako bi trebalo da se prouči i iznese vrednoća Bauerova bogoslovskega rada nesamo u »Katol. Listu«, već i u njegovim biskupskim poslanicama, propovijedima i alokucijama. U poznije doba napokon proučavati će se potpuno biskupsko revnovanje dra Antuna Bauer i u nadbiskupiji i u biskupskim konferencama, kad će se moći istraživati zagrebački nadbiskupski arhiv za njegovo doba.

Ali i ovo što je već do danas sumarno predloženo o Dru Antunu Bauer, golemo je.

*

Jugoslavenska Akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu bira njega, svoga dojakošnjega 18-godišnjega pravoga člana 20. V. 1915. svojim prvim pokroviteljem iza biskupa Strossmayera. Nesamo radi njegovih naučnih radova, već zato, jer ga poznaje »u dušu i u toplo mu patriotsko i drugarsko srce. Prožet čistom kršćanskom ljubavlju i mirnim filozofskim pogledom u svijet i nauku, zna on, da svakomu organizmu, a osobito organizmu nauke

i umjetnosti, treba tanke pažnje na njegovo pravilno funkcioniranje, nesmetano ničim u njegovu slobodnom normalnom životu i u njegovoj tendenciji k neprekidnom napredovanju«... »on vjerno ulazi u idealne visine Strossmayerove«... »otvara dubok vidik u iste one ideje, koje su njegovu besmrtnom prethodniku cijeloga mu života bile u svakom njegovu radu svete predvodnice: u vjeru, u istinu, u dobrotu. Njima da se liječi bolesni sada rod ljudski... one da... budu svjetilice luči k boljemu životu... Samo one, vječni ideal, mogu hraniti znanost i radati ljepotu vjerovanjem u »neograničeni bitak Božji«, u kojem čovjek sve to uzvišeno »nalazi u svojoj punoći i čistoći« (Dr. G. Manojlović, str. 45—47 u »Zagreb. nadbiskup dr. A. Bauer u životu i djelu« g. 1929.). Pored toga podupire nadbiskup Akademiju i materijalno u naučne svrhe i za proširenje Strossmayerove Galerije slika.

Hrvatsko Sveučilište hvali nadbiskupu dru Antunu Bauer za mecenatske darove što ih prinosi za medicinski i za gospodarsko-šumarski fakultet, za Akademске menze, Đačke domove i pojedinim potrebnim đacima. Povrh toga ističe naročito, kako je »ustajao opetovano na obranu opstanka pojedinih fakulteta, a prema tomu preduzimao je nužne korake za održavanje cjelokupnosti našega hrvatskoga sveučilišta«... »Njegovo ime ostat će usko povezano sa najnovijim razdobljem kulturnoga razvitka hrvatskoga sveučilišta, te uopće čitavoga našega kulturnoga života«. (Dr. J. Belobr k. c. p. 39).

»Hrvatska Bogoslovska Akademija« zahvaljuje svoje postojanje nadbiskupu dru Antunu Bauer. On sam potiče u razgovorima s nekim svećenicima i s nekim članovima bogoslovske profesorskoga zbora, da se osnuje znanstveno bogoslovsko društvo, koje bi po mogućnosti koncentriralo i sistematski organiziralo bogoslovski rad, u širem znamenovanju bogoslovske discipline, duž hrvatskih krajeva. Svakako da obuhvati i skolastičku filozofiju i povijest hrvatskih biskupija. To bi društvo moglo preuzeti i u ratu zamrlu »Bogoslovsku Smotru« i tako joj osigurati sadržajno napredovanje i materijalno postojanje. O tomu da se snovalo dok je on još bio članom profesorskoga zbora, a i prije toga, ali radi tadašnjih prilika i neprilika da nije uspjelo. Ideja je prihvaćena. Sastanak koji je imao pripremati pravila, otvorio je 19. X. 1922. lično sam nadbiskup. U govoru izriče veliku radost, što će se osnovati naučno bogoslovsko društvo i što će se tim u vezi uskrisiti i »Bogoslovka Smotra«. Pozdravlja nastojanje prisutnih oko ove ustanove, blagosliiva ga i obećaje svoju moralnu i materijalnu pripomoć društvu »Bogoslovskoj Smotri«. Dne 20. VIII. 1923. održana je prva glavna skupština društva »Hrvatska Bogoslovska Akademija«. Uz preuzvišenoga biskupa đakovačkoga dra Antuna Akšamovića, bio je dr. Antun Bauer za cijelo vrijeme svoga života njen najveći pomagač i savjetnik.

Ovim svojim ličnim naučnim radom i umnim surađivanjem u svjetskoj filozofiji kao i u katoličkoj teologiji: pored toga i materijalnim podupiranjem hrvatskih prosvjetnih institucija urezao je Dr. Bauer svoje ime u povijest hrvatske kulture. Svojom pak samostalnom kritikom Wundtova filozofskoga sistema, već pred 40 godina, upoznao je Dr. Bauer i veliki svijet, da u Hrvatskoj uspješno prate i originalno rasuđuju i teške opće svjetske filozofske probleme. Jamačno ne maleni prilog časti Hrvatskoga naroda u vanjskom svijetu!

Osobita je briga Nadbiskupova i pučka prosvjeta. Svoj narod želi Dr. Bauer da vidi poučen nesamo vjerski već i prosvijećen istinskim rezultatima općega, a napose njemu za dostojan život nužnoga znanja. Kako je kao profesor želio da seljaka ekonomski osigura od gulikoža osnivanjem »Poljodjelske banke«, tako ide Nadbiskupu »briga za prosvjetu najširih slojeva naroda među prve socijalne dužnosti«. Zato bi on, pokrovitelj i »Društva sv. Jeronima«, htio, da naše naučne ljude prožme uvjerenje, kako je »najčasnije i najzaslužnije, ako i nije najlakše napisati dobru pučku knjigu bilo koje struke«. Da bi se što više ovakovih radnika skupilo u Jeronimskom društvu. Da bi iz njega »tekao ne potocić, ne potok, već široka rijeka zdrave naobrazbe u široke slojeve naroda...« »u svaku najmanju potleušicu«. (Dr. F. Rožić, Kat. List br. 51. 1937. str. 610). To je razlog što Nadbiskup obilatopodupire i Društvo sv. Jeronima«, kao i sve ostale hrvatske kulturne institucije, koje doista nastoje prosvjećivati Hrvatski narod »zdravom naobrazbom«.

Poznato je da je nadbiskup Dr. A. Bauer kolegijalno drugovao i sa Dr. Antunom Radić još i prije g. 1900. Sam je znao kazivati, a znadu to mnogi suvremenici (o tom na pr. i rektor više pedagoške škole Dr. S. Bosanac u »Hrv. Straži« 1936. br. 39), kako je nadbiskup mnogu tu večer do kasno u noć provodio u ozbiljnim raspravama sa Dr. Antunom Radić. Glavna tema bila je hrvatsko nacionalno pitanje, ekonomsko i prosvjetno pridizanje hrvatskoga naroda, vjersko i moralno očuvanje obitelji i pojedinca. Dr. Bauer visoko je cijenio opsežno znanje Dra Antuna Radić, njegov nesebični i požrtvovni patriotski rad i neobično jasan njegov pučki stil. To više mu se žalio, što je Dr. A. Radić znao u »Domu« očešati i predstavnike vjere i morala. Ovakav način pisanja smatrao je, naravno, Dr. A. Bauer kobnim, jer čovjek može radi pogrdne predstavnika da se pokoleba i u vjeri, a onda i u moralu. No bez tvrde kršćanske vjere i morala nema narodu jamstva da će riješiti hrvatsko pitanje i trajno održati svoj narodni individualitet. Dr. Bauer raspredao je sa Dr. Antunom Radić i pitanje o gradu i selu, o gospodinu i seljaku. Zalaže se za njihovo uzamjenično poštovanje i za njihov složan rad. Duhovna vrednoća staleža ne mjeri se po laku klaku ili po kožuhu i opanku. Ni samo po modi, vještini ili znanju. Istinitost, pravednost, krepost i pošten rad izgrađuje značaj.

Po duhovnim vrednotama valja ocjenjivati pojedinca, stalež i cio narod. Zato Dr. A. Bauer zahtijeva temeljito podizanje seljaka u svakom pravcu: ekonomskom, higijenskom, prosvjetnom. Ali i u vjerskom i moralnom. Da ga ne zarobi bolesni privjesak savremene civilizacije s pogubnim idejama lažnih proroka liberalizma, materijalizma, komunizma i t. d.

To je i razlog što nadbiskup Bauer, dobar poznavalac važnosti štampe, za cijeloga svoga života mnogo piše, kadgod i kolikogod može, ali uza to pobuđuje svećenstvo i svjetovnjake da pišu i da podupiru zdravu štampu. Znatne su stotine tisuća što ih on od srca rado daje, doklegod može, naročito za dobru katoličku štampu. Hvali je, sokoli i uzima u zaštitu. Za utvrđivanje vjerskih istina i katoličkoga morala. Za istinu, pravdu i poštenje. Osniva vlastitim novcem »Nadbiskupsku tiskaru«, koju od prvoga časa određuje da bude vlasništvo »Dječaćkoga sjemeništa« kad se podigne, a dotle da se uz umjerenu naplatu štampaju katolički listovi i časopisi.

Dr. Antun Bauer muž je postojane molitve i neumornoga rada. Od mladih nogu. U srednjoj školi. Na sveučilištu. Kao kapelan, katehet i univerzitetski profesor. Očito je da se ove vrline godimice razvijaju uz postojanu milost Božju. Kao nadbiskup boravi on svakog dana po jedan sat u klanjanju Presvetom Sakramentu pored dnevne meditacije i krunice. Cjelokupno njegovo natpastirsko djelovanje prožima euharistijski duh, koji njega samoga vodi u visokoj službi. Duh ljubavi Kristove, duh postojanoga žrtvovanja, duh neprekidnog apostolata. On preporuča i kleru od prvoga dana biskupovanja klanjanje Isusu Kristu u Presvetom Sakramentu. On uvodi zamrlo dnevno klanjanje u zagrebačkoj nadbiskupiji. Od onda vrši se ono svaki dan u godini barem u jednoj župskoj ili samostanskoj crkvi po cio dan. On uvodi euharistijske kongrese po dekanatima, koji se razvijaju u kongres čitavoga onoga kraja. U Zagrebu je održan dvaput hrvatski nacionalni kongres. Sam on pribiva svakom kongresu i vatreno raspaljuje žar ljubavi Presvetoj Euharistiji.

Prirodno je da će takav nadbiskup pregnuti svim silama, da u tom duhu uzgaja i vodi svoj kler. Da će uvoditi brojne redove i redovnice, da će ih obilato pomagati. Da će učiniti sve što je ljudski moguće, kako bi se u pravom crkvenom duhu usavršavao i svećenički podmladak.

Da primijeni našim potrebama propise novoga Crkvenoga Zakonika otvara on diecezansku sinodu. Da ulije, da probudi, da rasplamsa crkveni duh. Da prema novom doba i novim prilikama odredi nova prikladna pomagala, kako da se ušćuva vjera u puku i digne iza rata omalaksali moral. Da se redovi klera stisnu i ojačaju užim dodirom sa vrhovnim crkvenim

autoritetom. Da se nađu pravi suvremeni putevi duhovnoga rada u pastvi i t. d.

Odmah zatim laća se drugoga ne manje važnoga djela. On kreira u vezi sa dakovačkom biskupijom nove prostrane zgrade i sav potrebni uređaj za »Dječačko sjemenište« uz vlastitu veliku klasičnu gimnaziju. Da što prije nestane nestašica klera. Da se svećenički podmladak uzgaja zasebno i jedino za svoj cilj: samozatajom i žrtvom, molitvom i radom, ugledajući se u primjer Božanskoga Spasitelja. Da se otkloni od zaraze lakomislene mladeži. Da i nastava i uzgajanje idu rukom o ruku, kako bi izrastao bogoslov i svećenik, dostojan uzvišene službe oltara Gospodnjega. Da bude svomu Hrvatskomu narodu duhovni vođa, da ga, sam vrijeđan, hrani božanskom hranom, da mu, sam plemenit, bude utjehom, nadom i zaštitom. Zato on često pohada svoja sjemeništa. Drži nagovore, potiče na ustrajan rad. I naučni, a još više na rad duhovni. Da svaki pojedinac izgradi u sebi uz savremeno obrazovanje i pravi svećenički značaj.

Jednako mori nadbiskupa brižna briga o svom svećenstvu. Pohada ga nesamo za kanon. vizitacije i za duh. vježbi, već kadgod se dadne prigoda. U službi ne zna prijatelja ili rodaka. Uvažava protivničko mišljenje, osnovano jakim razlozima. Bio tko, priznaje vrline. Opći sa svećenikom više kao stariji drug ili brat nego kao glavar nadbiskupije. On se šali, smije, pjeva — kao dobri otac sa djecom svojom. Ali uvijek, kako bi znao i drugima reći: »in Domino«. Jedino, ako tko prekorači red i granice — može da čuje odrješitu riječ. Dogodi li se češće, bit će riječ i oštija. Strpljiv je — do krajnjih granica. U teškoj na pr. krizi istoga »reformaškoga« gibanja nekih zalutalih svećenika čeka punih pet godina, dok je protiv izvjesnih tvrdovratih izrekao i javnu osudu iza kako je iscrpao sva druga pomagala dobrote i ljubavi, opomena i prijekora. Shvaćao je ljudsku slabost i nije žalio ni velikih materijalnih žrtava da pomogne bratu u Kristu, te ga podigne na dostojnu visinu.

Vrijeme će otkriti, što je on sve činio da se svećenstvu i materijalno pomogne. Jednako će se u svoje doba znati što je sve poduzimao spram više sile, da odbrani rovljenje što su ga podivali tajni i javni protivnici Crkve i svećenstva. Dosta je reći što je on bio i u tom pravcu, kad se govorilo: »Samo da taj stari jednom ode, lako ćemo!«

Duboko je nadbiskup Bauer shvaćao veliki poziv nasljednika sv. Petra »omnia restaurare in Christo« — u svim redovima svoje velike nadbiskupije. Ali je jednako znao i za onu sv. Ivana Chrysostoma (Hom. 59 in Joannem): »magnum est Ecclesiae praelatio, et quae multa indiget sapientia et fortitudine, qualem Christus proposuit: ut animam pro ovibus ponamus, et nunquam illas deseramus: ut lupo generose resistamus.« Ta je mudrost i ta jakost resila nadbiskupa Antuna Bauer, kolikogod je bio u privatnom i

javnom životu skroman. On se izlaže kad treba i bori se otvoreno. Taktički, jer je muž realan i svijestan položajne odgovornosti, ali odrešito. Zato je bio autoritet i onima koji nisu poštivali autoriteta katoličke Crkve.

Nije, istina, Nadbiskup A. Bauer u mnogočem uspio. Ali kako se vrednoća čovjeka ne sudi po riječima već po djelima, tako se ne važe ni uspjesima, već promišljenim radom idejnih vrijednosti. Ne plodovima, već mukom oko njih. Plodove redovno ubiru kasniji naraštaji. Ljudi i prilike često sprečavaju ili razaraju i najplemenitije i najpožrtvovnije djelo pojedinca. A ipak i pored toga ostaje njegovo djelovanje časno. I onda, ako ga suvremeni svijet ne priznaje. Istom povijest otkriva često prave začetnike velikih kasnijih rezultata. Nadbiskup A. Bauer nije ni radio zato da ga slavi svijet. Toliko puta bi znao reći sa psalmistom (113 ps.): »Non nobis, Domine, non nobis: sed nomini Tuo da gloriam«. A kad je tako, valja u njegovom duhu reći i o uspjesima: »niti je onaj što — koji sadi, ni onaj koji zalijeva, nego Bog koji daje da raste« (I. Kor. 3, 7). Jednako ne bi bilo pravo žaliti se na nadbiskupa dra Antuna Bauer, što nije ovo ili ono proveo, što bi bio možda i mogao eventualno provesti, a nije zaista proveo. I tu bi valjalo znati prave razloge, zašto koji začetni čin ili propis ili nakana nije proizvedena. Jamačno ne od nemara, već prije radi nepredviđenih zapreka bilo s koje strane ili i radi krivnje onih, kojima je bila neposredna dužnost da se brinu oko samoga izvođenja. Neprijeporno je, da je Dr. Antun Bauer bio par excellence muž vršenja svojih dužnosti. »Među osobine i preimućstva, koja rese čovjeka i uzdižu ga nad svu ostalu prirodu, pripada bez svake sumnje i svijest dužnosti. Po ovoj svijesti čovjek tek postaje moralno biće.« Tako počinje rektor magnifik dr. Antun Bauer svoj inauguralni govor o »Vjeri i znanosti«. Značajno je, što je počeo govor akademskoj mladeži baš s tom idejom, i ako tema nije nužno tražila ovakav uvod! Tko zna njega, zna i to da je baš ta prirodna »apsolutna i bezuvjetna« moralna obaveza, utvrđena još i natprirodnim motivima, bila uopće vodič svega praktičnoga življenja i djelovanja Bauerova.

Baš ta svijest dužnosti, bio on u ma kojem životnom položaju, tumači nam njegov ne obični i ne prosječni karakter. Svijest dužnosti olakšava mu kršćanskim mirom prezreti poniženja što mu ih spremaju brojni protivnici, ne klonuti u teškim prilikama, vršiti i dalje svoju dužnost za istinu i pravdu, za slobodu pojedinca i naroda. Svijest dužnosti drži ga hladna i u času priznanja i odlikovanja. I kao akademik i kao nadbiskup ostaje dr. Ante Bauer isti skromni čovjek, s tom razlikom da je još i skromniji, jer je sebi svjestan većih i težih dužnosti! Ali ga opet baš ta svijest dužnosti jača, da u određenom času digne glavu i da poput Ambrozija, Ivana

Chrysostoma ili Augustina Canterburyjskoga silnima ovoga svijeta zagrmi: Quousque tandem... Quod non!

*

U dra Antuna Bauer nije samo prirodna svijest dužnosti ravnalom njegova življenja i djelovanja. Poznata lozinka u njegovom nadbiskupskom grbu »Fides vincit« kazuje nam sve. Nije ovo uzvišeno slovo Božje (ispor. I. Iv. 5, 4: Haec est victoria nostra, quae vincit mundum, fides nostra) odabrano slučajno, već na osnovi duhovnoga proživljavanja Dra Antuna Bauer. On tu ideju sam tumači svećenstvu u Prvoj Zagrebačkoj Sinodi (knjiga str. 14, 27, 28) u duboko proćućenoj formi. »Što se tiče našega rada, potrebno je«, govori on, »da sav bude prožet duhom sv. vjere. A u čemu je taj duh? U tako dubokom i živom uvjerenju o istinitosti sv. vjere, da ona proniče čitav naš život, i utječe na sve djelovanje duše naše«... »To znače riječi sv. Pavla: Pravednik moj živjet će od vjere« (Rim. 10, 38). Taj duh sv. vjere napunja naše mišljenje, naš govor i naše teženje Duhom Kristovim, te čini da smo njegovi, jer »ako tko nema Duha Kristova, on nije njegov« (Rim. 8, 9). Taj duh sv. vjere Duh je Božji, te nas čini sinovima Božjim »jer kojegod vodi Duh Božji, oni su sinovi Božji« (Rim. 8, 14). Taj duh sv. vjere jest svijetlo duhu našem (Ps. 35, 10), koje nam svijetli u tami zemaljskoga života i čuva nas, da ne posrnemo, ne zalutamo, već da sve prosuđujemo i cijenimo po Božjoj istini, po objavljenoj nauci Kristovoj«... »Gospodstvo vlastitog razuma, materijalno blagostanje i uživanje, to su naturalistički ideali današnjega svijeta, to je duh koji u svijetu vlada, kojemu svijet služi. Taj duh svijeta i duh sv. vjere tako su oprečni, kako su oprečni pravda i bezakonje, svijetlo i tmina...«

Evo nam otkrivena čista dubina plemenite duše Nadbiskupove. Što je govorio svećenstvu, proživio je sam. U svetoj vjeri, u pravom Kristovom duhu crpao je on najdublje motive za golemi rad. Zna on da takav rad zahtijeva odricanja, samozataje, žrtve, jer borba sa vlastitom nižom naravi i sa duhom svijeta nije laka. Ali on zna i riječ Gospodinovu: »Tko hoće da ide za mnom, neka se odreće sebe i uzme križ svoj svaki dan i ide za mnom (Luk. 9, 23). Zna on da duševnu borbu i patnju »nadmašuje milost i pomoć Onoga, koji nas ljubezno pozivlje: Dodite k meni svi, koji ste umorni i opterećeni, i ja ću vas okrijepiti.« Tako govori u sinodi, ali tako i sam živi i radi. Zato se on dnevno i češće klanja pred Presvetim Sakramentom, da i u najtežim časovima svoga biskupovanja izađe iz svoje kapelice — nasmijane duše!

Ovaj duh Kristov, Euharistijski duh nadbiskupa dra Antuna Bauer objašnjava istom potpuno i bez zaostatka brojna životna njegova djela. Njegov od prirode bistri razum osvijetljen je svetom vjrom. Njegovo po naravi dobro srce oplemenjeno je i prožeto ljubavi

Božjom. Dosljedno i ljubavi bližnjega svoga, pogotovu naroda svoga. Lična njegova visoka kultura vodi ga u sfere filozofske i oduševljava ga za sve istinsko, dobro i lijepo. On shvaća taj viši život i zna, koliko bi i hrvatski narod mogla da digne i oplemeni pored vjere i istinska naobrazba, prava kultura. Iz ljubavi k Bogu želi on da i svomu narodu učini sve što može. Ekonomski i kulturno. Jedno je i drugo nužno da se taj drevni katolički narod održi. Da prinese i on svoj obol općoj kršćanskoj svestranoj kulturi. Da ne podlegne razaračima vjere i morala. Da ne legne pred nasrtajem tuđina. Da mu ostane časno ime »Predzide kršćanstva«. Da i kao pojedinac i kao narod živi i radi za s l a v u B o ž j u.

Slava Božja! To je vrhovni i posljednji cilj dra Antuna Bauer i kao čovjeka i kao filozofa i kao nadbiskupa. To njegovo sidro. To njegova busola. Dostojna Bogu odane duše. Časna plemenitoga, požrtvovnoga, samozatajnoga muža. Dolična katoličkoga biskupa.

Nadbiskup Dr. Antun Bauer nije sentimentalne čudi. I žalost i bol i samrtnu patnju podnosi on s tvrdom vjerom u uskrsnuće Kristovo i po Njemu u uskrsnuće svoje. »Vidite, kako je teško umrijeti« govori taj muž mirno i svijesno nekoliko časova prije smrti. Ljubi na to križ, prati samrtnu litanije i prema koncu litanija — predaje dušu Onomu za koga je živio cio život. Smirena patnička duša ostavlja na mrtvačkom licu neke blage, vedre, gotovo nasmešljive crte. Kao da duhom nešto lijepo gleda! Doista: »Fides vincit!«

